

Elisa von der Recke

Som medlem af familien *von der Recke* kan man af og til blive spurgt om man kender til hvem *Elisa von der Recke* var, hvor hun kommer fra og om hun er i familie med vores gren af slægten. Dette skyldes bl.a. at hun har en vis tilknytning til en berømt dansker. Jeg skal derfor kort i det følgende gøre rede for hvem hun var.

Hun er dog ikke født *von der Recke*, men har giftet sig til navnet. Alligevel er der dog mange interessante træk ved hendes historie, men vi skal helt tilbage til **Dietrich (III, 7) von der Recke** (1361-1392) for at finde vores fælles stamfader (se side xxx i *Slægten von der Recke*). Mens vores gren nedstammer fra Dietrichs ældste søn, **Goddert II** († 1428), nedstammer Elisas mand fra Dietrichs tredje søn, **Johann III** (510). **Johann**, der dør i 1420, er så heldig i 1392 både at arve nogle besiddelser i det nordøstlige *Kamen* samt besiddelsen *Reckenhof* i selve *Kamen*, og end-

Charlotte Elisabeth Constanze von der Recke - malet af Anton Graff i 1797

videre får han fingre i de besiddelser på *Lercher Heide* som *Recke*-slægten har arvet efter familien *von Hilbeck*. Han er således en vel-situeret mand og grundlægger en ny gren i *Recke*-slægten: *Haus Reck*. Han bliver dermed også stamfaderen til den baltiske *Recke*-linje.

Johann gifter sig ca. 1399 med *Fye von Bockenfoerde* og ægteskabet resulterer i mindst én søn, kaldt **Diederich (I, 512)** med tilnavnet *der Schorffe* eller *Scharfe* (der betyder den skarpe, stærke eller bidske). Han er den første i en række på 9 *Diederich*'er der videregiver *Haus Reck* til efterkommerne. Hans tilnavn kom formentlig af at han var ivrig deltager i mange politiske stridigheder. Fx da han i 1419 deltog i *grev Gerhard von der Marks* strid med sin

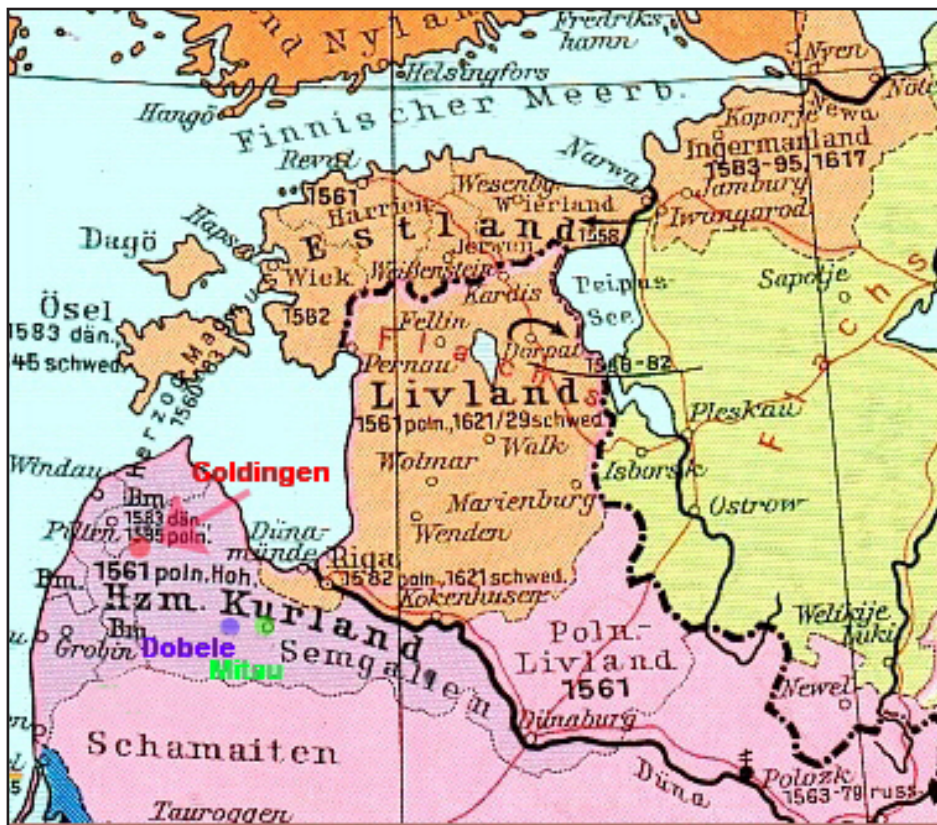
Diederich von der Recke med tilnavnet **Den bidske!** †1538

bror, hertug *Adolf von Kleve*. I en af disse mange kampe bliver han taget til fange og kommer i polsk-litauisk fangenskab i 2 år. Til trods for sin ivrige deltagelse i stridigheder, når han at gifte sig med *Elske Spreng* og få mindst én søn inden han dør i 1475.

Sønnen får også navnet **Diederich (II, 516)** og han går af to grunde ind i den *Recke*'ske historie som *Der Reiche* (den rige): dels har han udvidet de *Recke*'ske besiddelser enormt, dels fik han 17 børn med *Elisabeth von Hiesfeld* (stakkels hende!). Fem af sønnerne grundlægger deres egne huse og får flere efterkommere, fire sønner betræder den gejstlige løbebane og bliver berømte, fire døtre gifter sig og andre fire tager sløret og går i kloster. Familiehistorien drager denne slutning: Af alle *Recke*'r er han vel den rigeste og dertil blevet den lykkeligste børnefader. I 1512 bliver

Livland (lettisk: Vidzeme, estisk: Liivimaa) er et historisk landskab i Baltikum. Området er i dag delt mellem Estland og Letland. Afgrænsningen af Livland er uklar på grund af stadige grænseændringer i middelalderen. I videste forstand omfatter Livland hele den sydlige halvdel af Estland og den del af Letland, som ligger nord for floden Daugava. I snævrere forstand bruges det om livernes oprindelige kerneområde, som har givet landskabet navn. Dette lå i et rektangulært område afgrænset af Rigabugten i vest, Daugava i syd og nåede i nord omtrent til Pärnu og Võrtsjärv i Estland. Riga, Letlands hovedstad, ligger også i Livland

Øsel (estisk: Saaremaa, svensk: Ösel) er med sine 2.710 km² den største estiske ø. Hele amtet har 33.925 indbyggere (1. januar 2018) og ligger i Østersøen, syd for øen Dagø. Øen har et fladt åbent landskab med de for øen typiske enebærbuske. Amtet er inddelt i tre landkommuner, hvoraf øerne Saaremaa og Muhu i nord og Ruhnu mod syd hver udgør en. Kuressaare er øens største by. Her ligger en af de

bedst bevarede bispeborge i de baltiske lande. Borgen blev påbegyndt i 1200-tallet af Den Tyske Orden.

han som den første Recke betegnet *Drot von Unna und Kamen*, et embede der fremover går i arv fra far til søn. Han deltager flere gange i diplomatiske missioner og hans fyrste, hertug *Johann von Kleve*, forlener ham i 1532 med den arveberettigede besiddelse *Curl* (hvorfra Ferdinand Leopolds mor Clara Margretha Eugenia stammer – se side xxx i *Slægten von der Recke*).

Diederichs søn № 2 var sønnen **Matthias (I, 646)** med kælenavnet *Thies*. Han blev født omkring 1504 og rejste i 1525 til Livland hvor han trådte ind i *Den Tyske Orden*¹.

¹ **Den Tyske Orden** eller Sankt Marias Hospitalsbrødre (latin: Ordo Fratrum Hospitalis Sanctæ Mariæ Teutonicorum in Jerusalem, forkortet Ordo Teutonicus, tysk: Deutscher Orden, Deutschritterorden, Deutschherrenorden eller Kreuzritterorden, engelsk: Teutonic Knights, estisk: Saksa Ordu) var en **hospitalsorden**, stiftet i 1190. Ordensbrødrene skulle tage sig af pilgrimme og sårede i Det Hellige Land under korsfarertiden. Den blev snart omdannet til en ridder- og præsteorden (1199), som med tiden fik Østeuropa som sit vigtigste virkefelt. Medlemmerne aflagde ordensløfter.

25 år senere bliver han leder af ordenen i byen *Dobele* og dermed en af de mægtigste mænd indenfor denne. Som sin far deltog han også ofte i politiske og religiøse stridigheder – bl.a. mod russerne - og erhvervede derved lenet *Dobele*. Der knytter sig dog den betingelse af han gifter sig og stifter familie.

I 1564 giftede han sig derfor med den 22-årige *Sophia Fircks* og får med hende 4 børn. Senere belønnes han med endnu en besiddelse, nemlig slottet **Neuenburg** med omliggende godser. Da han døde i 1580 var Sophia stadig kun 38 år og giftede sig derfor hurtigt igen med den farverige franske diplomat *Jürgen von Fahrensbach* som arbejde som livlandsk gesandt hos *Ivan den Skrækkelige* der først lagde ham i lænker, men derefter besindede sig og gav ham overkommandoen mod tatarerne.

Herefter fløj *von Fahrensbach* til Danmark hvilket resulterede i at han blev hofmarskal under *Frederik II* der gav ham øen *Øsel* (se kortteksten) i len. Han første en meget omskiftelig tilvæ-

Matthias I von der Recke (646) - 1504-1598 - kaldet **Thies**

Schloss Neuenburg, der ligger mellem Saldus (tysk: Frauenburg) og Jelgava (tysk: Mitau), blev bygget af **Den Tyske Orden** i midten af 1301. **Neuenburg** er en typisk vandborg og kunne kun tilgås via en bro. Slottet er med sin firkantede gård blevet genopbygget flere gange, og det karakteristiske tårn blev tilføjet i 1400-tallet. Efter svær ødelæggelse af svenskerne i 1600-tallet blev slottet igen genopbygget og udvidet til et beboelsesslot. I turbulensen fra 1905-revolutionen i Rusland blev slottet brændt ned, men genopbygget af arkitekten Wilhelm Bockslaff. Frem til i dag er den middelalderlige karakter bevaret på trods af renoveringen. Den forsvarsberedte borg med det enkle eksteriør og de små vinduer, imponerer stadig i vore dage. Slottet var fra opførelsen og indtil ekspropriationen i uafbrudt besiddelse af familien **von der Recke**. Efter ekspropriationen blev der opført et forskningsanlæg for kvægavl i ejendommen. I dag er slottet restaureret og fungerer som et hotel.

relse, trods det havde han tilsyneladende et lykkelige samliv med Sophia som fødte ham 4 sønner og en datter! **Matthias** og **Sophia** døde i henholdsvis 1598 og 1602.

I 1565 fødte Sophia deres første barn som opkaldes efter faderen og døbes **Matthias (II, 649)**. Af en eller anden grund opholder han sig i *Westfalen* i sin barndom, men det vides ikke om det var sammen med sin mor. I 1592 kommer han dog tilbage til *Livland*. I 1605 besejrer han den svenske **Karl IX** i et blodigt slag og tager hans sværd og nypudsede krone som krigsbytte. Han fører også 300 krigsfanger til *Neuenburg* og sætter dem i gang med at bygge en mur, den senere *Svenskermur*! – I de følgende år har han flere betydningsfulde stillinger, fx som ritmester for *kurfyrsten af Brandenburg*, som hovmester og som regeringsleder. Samtidig gør han tjeneste som oberst og vinder talrige slag i de dårlige tider hvor der er krig overalt. – Alligevel gifter han sig ikke mindre end 3 gange: I 1586 med **Anna von der Recke (!)**, efter den

nes død i 1603 med **Anna von Kettler** og til sidst i 1625 med **Helle Marsvin**². Med de to første kvinder havde han 15 børn (!) hvoraf 2 sønner førte navnet *von der Recke* videre. Den der fører frem til **Elisa**, er **Matthias (III, 661)**.

Matthias III arver naturligvis Huset *Neuenburg* og fortsætter straks faderens påbegyndte udvidelse og ombygning af slottet. Ligeledes færdiggjorde han kirken med fornemt interiør, indbefattet prædikestol og alter. Han giftede sig to gange, først med **Anna Margaretha von Bülow** og senere med **Christiane Susanne von Dönhof**. Med en af disse fik han bl.a. sønnen **Friederich**. **Matthias III** faldt i kamp i pinsen 1652 da han som oberst afviste et kosakangreb.

Friederich (663) zu Neuenburg mistede sin mor allerede som 4-årig da forældrene blev skilt i 1640, og da han var 8 døde faderen. I 1658 bliver *Neuenburg* besat af svenske tropper og det følgende år bestormet af en polsk hær. Desuden havde svenskerne stukket

² Helle Marsvin var datter af Jørgen Pedersen Marsvin til Hollufgaard og Dybbøl og Karen Ottesdatter Gyldenstjerne til Ausbjerg, og havde dermed forbindelser til det danske kongehus.

borgen og avlsbygningerne i brand inden de forlod det, og på dette tidspunkt er **Friederich** kun 15 år. Skilsmissen og ulykkerne efterlader ham med megen gæld, og han dør allerede som 33-årig i 1677, men havde inden da heldigvis nået at gifte sig og i 1671 få sønnen **Diederich**.

Diederich (666) er i begyndelsen heldig eftersom hans broder dør ret ung hvorved han arver hans andel af de sørgelige rester af *Neuenburg*. Slægten *Blieden*, der også havde interesser i *Neuenburg*, uddør hvorved han også overtager deres arv og kan dermed forene samtlige *Recke*'ske godser på én hånd. Desværre er det for tidligt at glæde sig eftersom *Den store Nordiske Krig* breder sig til de baltiske lande, landsknægte hænger overalt, pesten breder sig og til sidst nedbrænder alle hans godser. Han er nu ruineret og går konkurs i 1712. Han overlever dog krakket da hans hustru, **Juliane Agathe von Fircks** bringer en stor medgift ind i ægteskabet og hun er desuden en indflydelsesrig kvinde da hun er overhofmesterinde og hertuginde **Anna af Kurland** – senere zarina i *Rusland*. **Juliane** følger hende til *Sankt Petersborg* og dør i 1745. **Diederich**

Jelgava Palads (lettisk: **Jelgavas pils**) eller tidligere **Mitau Palads** er det største barokke palads i Baltikum. Det blev opført i det 1700-tallet efter tegninger udført af Bartolomeo Rastrelli som residens for hertugerne af Kurland i hovedstaden Mitau, som i dag befinder sig i Letland. Hertugerne af Kurland havde også sommerresidensen Rundāle Palads tegnet af Rastrelli

overlever det hele og bliver oven i købet slået til ridder af *Kurlands* eneste orden, *Ordre de la reconnaissance*, men dør til sidst i 1721, 50 år gammel.

Inden både *Diederich* og *Juliane* døde havde de naturligvis fået nogle børn, i hvert fald en enkelt søn, som i 1692 blev døbt **George (671) an der Neuenburg**. Han var stadigvæk herre af Neuenburg selv om det meste af borgen var ødelagt,

men jorderne eksisterede naturligvis stadig – dog mærket af alle hans fars ulykker. I 1711 giftede han sig med den 18-årige *Anna Dorothea von der Recke* og befæstede dermed sin stilling som herremand og arvtager til de Bliedenske besiddelser. Han er endda så formuende at han to gange kan forstrække det forarmede hertugdømme med penge. Han bliver oven i købet en betydende kurlandsk poli-

tiker, og er fra 1727 til 1740 overkommandant af *Mitau* (se billede øverst) og dermed forvaltningsmæssig og juridisk ansvarlig for hele distriktet. På et tidspunkt sidder han over i købet i regeringen, er ansvarlig for skatteudskriv-

ningen og ender som ridderskabets statsbefuldmægtigede. Ganske længe er han altså i vælten, men det skifter da den indflydelsesrige zarina *Anna* dør i 1740 og han forvises til *Sibirien* hvorfra han først vender hjem 23 år senere! Selv om han har mistet sit sæde i regeringen, tages han dog til nåde igen da den polske kongesøn, *prins Carl* vælges til hertug.

George og *Anna Dorothea* fik 3 sønner og 4 døtre, men vi skal koncentrere os om den ældste der vil føre os frem til *Elisa von der Recke*. Han blev født i 1714 og fik navnet **Diederich Casimir (679)** og overlevende kun sin far med 5 år da denne døde i 1765. Man ved kun om ham at han – da han studerede i *Jena* - i en af sine medstuderendes bøger har skrevet: *Toujours le même – Thierry de la Recke*³. Man ved dog også at han blev gift med *Helena von Funck* og at de i 1739 fik en søn ved navn **Georg Peter Magnus von der Recke**⁴ (680).

Med ham bliver historien om de

Charlotte Elisabeth Constanze von der Recke, født von Medem i Schönberg i Kurland 1754 - †1833 Dresden.
Malet af Ernst Gottlieb.

³ *Altid den samme* – skal formentlig forstås som *Altid din*

⁴ Alle de førnævnte personer har naturligvis alle heddet von der Recke til efternavn – det er bare udeladt af praktiske hensyn

kurlandske Recke'r mere farverig. Ligesom sin onkel *Jacob* deltager *George Peter* i Syvårskrigen.

Syvårskrigen blev udkæmpet fra 1756 til 1763 og indbefattede Preussiske Syvårskrig og den franske og indianske krig. De vigtigste europæiske stormagter blev involveret i denne krig, der var den sidste væsentlige militærkonflikt i Europa før den Franske revolution. - Hovedmodstanderne var Storbritannien, Preussen og Hannover på den ene side og Frankrig, Østrig, Rusland, Sverige og Sachsen på den anden. Spanien og Portugal blev senere trukket ind i konflikten, mens en styrke fra de neutrale Nederlande blev angrebet i Indien. Som den første konflikt i historien bredte kamphandlingerne sig til alle verdensdele, hvor stater ofte blev inddraget i krigen som allierede med de europæiske magter. *Winston Churchill* kaldte derfor Syvårskrigen for Den Første Verdenskrig. Størstedelen af de involverede i krigen stammede dog enten fra de europæiske stater eller deres oversøiske kolonier. Det totale tabstal for hele Syvårskrigen er blevet anslået til mellem 900.000 og 1,4 mio. døde personer.

Han deltog som officer, men tages til fange af russerne, frigives ved krigens slutning hvorefter han overtager forvaltningen af de Recke'ske godser og gifter sig i 1771 med den navnkundige *Charlotte Elisabeth von Medem*, kaldet *Elisa*, på hendes 17-års fødselsdag. Hun havde mistet sin mor i en ung alder og var derfor opdraget af sin strenge bedstemor. Da hendes far i sit tredje ægteskab giftede sig med den litterære enke fra ægteskabet med *Christoph Friederichs*, fik hun ikke end ond stedmoder, men blomstrede op. Hun skrev: *Min kærlige moder gav mig livet – denne moder har givet mig sjæl og livslykke.*

Elisa von der Recke blev født 20. maj 1754 i *Schönberg* i Hertugdømmet Kurland og *Semgallen* af *Luisa Dorothea von Medem f von Knorff* og *Georg Johan Friedrich von Medem*.

Denne kultiverede unge kvinde var meget litterær, musicerede og dansede gerne, og var meget ombejlet. Som 13-årig er hun dog lige ved at opgive alt da hun bliver lovet bort til den elskværdige, 76-årige sog-

Georg Peter Magnus von der Recke (1739-1795)

nefoged *von Igelström*, Hendes far kunne knapt nok forhindre det, men hun er selv en smule mystisk eftersom hun straks, da hun møder junker og kammerherre *Georg von der Recke* bestemmer at han skal kaldes ved fornavn. *Selv om han er plump, er han dog en godhjertet mand* – skriver hun senere. Han bor sammen med sine fattige slægtninge og hyrer en læge til dem hvis de blev syge.

Hun var derfor interesseret i at påtage sig den nye rolle som ægtehustru og underkaste sig hans autoritet og de blev gift i 1771. Da hun dog i det lange løb er bange for at komme til at kede sig sammen med ham, bringer hun hele sit bibliotek på 400 bøger med sig til *Neuenburg*. *Det er farligt, siger hendes bedstemor, at plage en god mand med den slags: kvinder bliver til en nar ved at læse – bøger er kun for mænd.* Men *Elisa* giver igen: *Som om kvinder ikke har en sjæl, som om de bare var et stykke kød!* Og så var der konflikt!

Georg beskrives som en alvorlig, lidt reserveret karakter der beskæftiger sig med forvaltningen af sine godser og derudover også med retslige og historiske emner. Desuden er han en lidenskabelig dyre- og skørtejæger! *Elisa* opdager fx at nogle af de forskellige tjenestefolks børn ligner hinanden i betænkelig grad, men gør ikke mere ved sagen! Hun finder sig dog ikke i at han påstår at hos kvinder er lydighed vigtigere end forstand! Hun vil hverken belæres eller sættes på plads.

Efterhånden finder hun ud af at han ikke har noget til overs for hendes

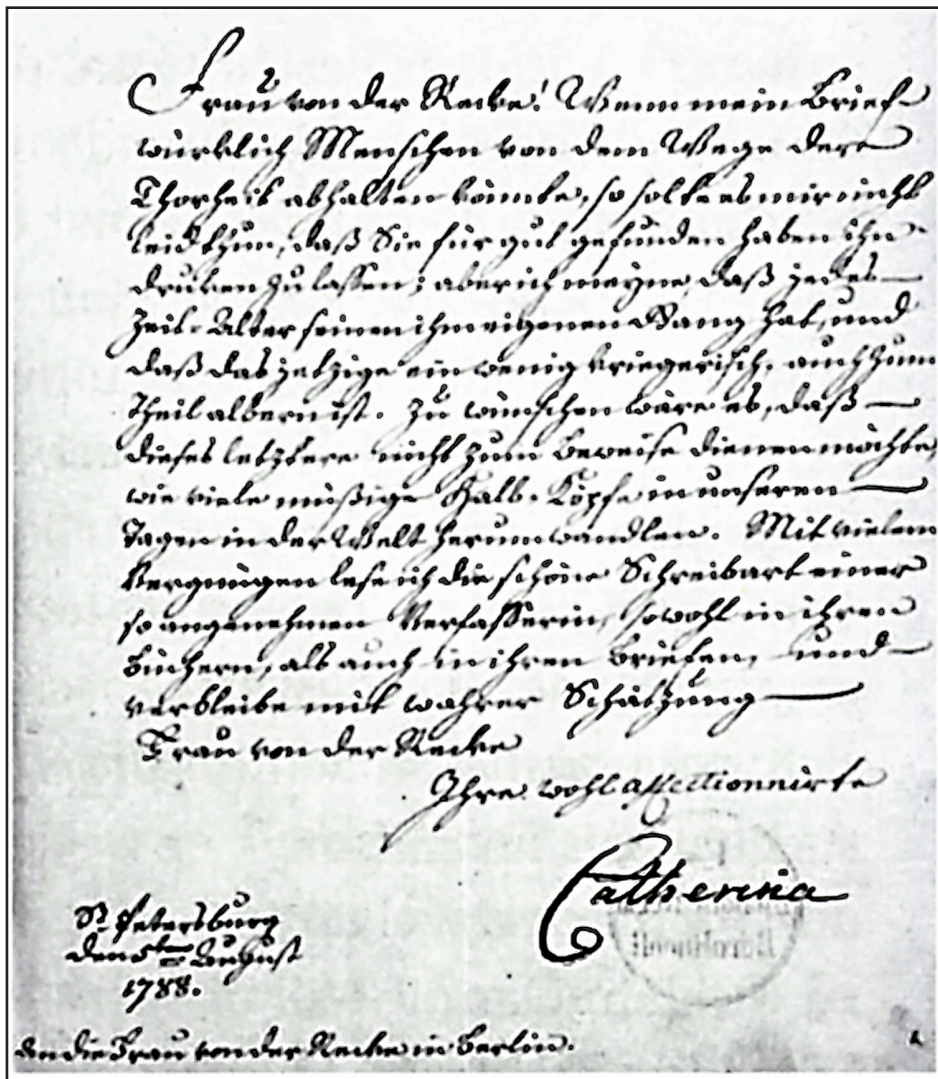
følsomme og sværmeriske karakter, og hun føler sig ikke værdsat. Hun ville gerne have været intim ven med ham, men han er mest til brændende, sensuel elskov!.

De får trods dette ingen sønner der kan føre navnet og godserne videre, og efter at *Elisa* ca. 1780 føder en datter, *Frederike*, nægter hun at dele seng med ham mere, hvilket han bliver rasende over og smider dem begge på porten. *Elise* flygter til frøkenklosteret i *Mitau*, men det blev for meget for *Frederike* som dør.

Nu fortryder *Georg* sine vrede og beder på sine grædende knæ hende flere gange om at vende tilbage til ham, men det nægter hun. I 1781 er skilsmissen officiel, men ægtefællerne korresponderer fortsat med hinanden, hun modtager hustrubidrag og han skal over i købet være død i hendes arme. Det skete i 1795⁵.

Efter *Georgs* død flytter *Elisa* hen til sin stedsøster *Dorothea* der er gift med hertug *Peter Biron von Kurland*. Som følge heraf har deres far, *Friedrich von Medem* opnået titel af *rigsgreve*.

⁵ Disse forholdsvist intime detaljer stammer fra *Elisas* egne dagbøger og andre skrifter

Brevet fra Catherina II til Elisa er skrevet i Sankt Petersburg d. 5. august 1588 og man kan med god vilje tyde nogen af ordene: Jeg har med glæde læst den smukke formulering af en så tiltalende forfatterinde, både i Deres bøger og i Deres breve, og forbliver med sand højagtelse, Fru von der Recke, Deres hengivne Catherina

raskende kure, betragtedes han af mange, og ikke mindst i de højere stænder, som et gådefuldt vidunder. Professor Stark (bekendt som stifter af hemmelige selskaber), fru von Krudener og andre hørte til hans beundrere og tilhængere. Som der berettes, skal han have været mindre heldig i St. Petersburg, og Katharina 2. af Rusland skrev endog senere et satirisk lystspil over ham og hans tilhængere. - 1780 kom han til Frankrig, hvor kardinalen af Rohan blev hans offer, og hvor han i det hele vandt mange fornemme tilhængere, navnlig kvinder. I sagen om diamanthalsbåndet spillede Cagliostro en stor rolle, og grevinde de la Mottes forklaringer var så graverende for Cagliostro, at han blev sat i Bastillen; snart efter blev han forvist fra Frankrig. Hans delagtighed i Halsbåndshistorien havde imidlertid åbnet øjnene på mange, og da han 1789 ville stifte en ægyptisk loge i selve Rom, lod den pavelige inkvisition ham fængsle.

Han blev dødsdømt i 1791, men benådet med fængsel på livstid i det faste slot S. Leone ved Urbino, hvor han døde 1795. Lorenza blev sat i et kloster. - Goethe har benyttet Cagliostros skikkelse i sin Grosskophta (1791). De i Paris 1785 af marquis de Luchet udgivne Mémoires authentiques de Cagliostro er opdigtede

En rigsgreve (tysk: Reichsgraf) var en standstittel gyldig i hele Det tysk-romerske rige, der enten betegnede en besidder af et rigsgrevskab (tysk: Reichsgrafschaft) eller var en æresbevisning fra den tysk-romerske kejser. Rigsgrevskabet var et rigsumiddelbart territorium, der ikke var underlagt andre lensherre end kejseren. Dermed var rigsgrevskaber selvstændige stater. - På dette tidspunkt er Elisa allerede 25 år gammel. I egentlig forstand er hun derfor ikke en født rigsgrevinde. Men for eksempel undertegner hun sit testamente fra 1824 som født rigsgrevinde von Medem og hun anvendte det også på titelbladet af sine bøger (se side 10). Hun anvendte tilsyneladende ikke sin titel som Freifrau von der Recke. i det daglige

Beretningerne om hans ungdomsliv er afvigende og utilforladelige. Der meldes, at han var født 8. juni 1743 af fatter forældre, at han blev sat i et præsteseminarium, hvorfra han løb bort, 13 år gammel, at han derefter blev medhjælper i et klosterapotek, hvor han lærte fysik og kemi for snart efter at blive bortvist for slet opførsel; derefter skal han have berejst Grækenland, Ægypten og en del af Asien og være blevet indviet i alskens hemmelige kunster. Men disse rejser er højst sandsynligt opdigtning.

Sikkert er det: at han var søn af Pietro fra Palermo, at han 1767 var i Rom, at han dér 1768 ægtede romerinden Lorenza Feliciani, hvem en forfatter, der har set dem begge, skildrer som en sjælden skønhed, og at Cagliostro senere drog det halve Europa igennem under forskellige navne som Tischio og (1779) grev Pellegrini og overalt omgav sin herkomst og tilværelse med et mystisk skær. - Filosofernes kritik af dogmetroen tillige med den gryende anelse om ukendte naturkræfter havde gjort folk modtagelige for ny svindel. Også den politiske og sociale gæring begünstigede en type som Cagliostro. Han optrådte som åndemaner og guldsmager, forfærdigede livseliksir og ville stifte et nyt ægyptisk frimureri, hvis "Stor-Kophta" han selv var. I London optrådte han som udsending fra profeten Elias som søn af en engel og en dødelig kvinde, og lovede at genføde sine "troende" til et nyt og bedre fysisk og psykisk liv. - Også i Nederlandene og Tyskland, hvor han udførte over-

I Frankrig bliver han senere medspiller i den berygtede Halsbåndssværgelse i Marie Antoinettes omgangskreds. Til sit forsvar appellerer han beregnende til Elisa. Som følge deraf udgav hun i Berlin i 1787 den opsigtsvækkende bog: Der entlarvte Cagliostro, om den berømte Cagliostros ophold i Mitau i 1779 og hans magiske kun-

Den berømte lykkeridder grev Alessandro di Cagliostro dukker nu op ved hoffet i Mitau (se billede side 4). Som så mange andre falder Elisa i starten for hans forførelseskunster, men inden længe gennemskuer hun ham.

Alessandro Cagliostro (egentlig Giuseppe Balsamo fra Palermo) (8. juni 1743 - 26. august 1795) var en italiensk eventyrer i det 18. århundrede.

ster. *Catharina II* takkede hende for bogen ved at skænke hende det kurlandske gods *Pfalzgrafen*. Med et slag bliver hun dermed en kendt skikkelse i hele det dannede Europa. I skriftet beskriver Elisa skånselsløst Cagliostros amourøse eventyr og skildrer hans undergrævende virksomhed som en blanding af religion, magi og frimureri.

Man kan læse yderligere om Elisa i Heinrich Conrad: *Kærlighedshistorie om en baltisk ægtehustru, Elisa von der Recke - Biografi og Bibliografi*, München 1918, nyudgivet som en eBook, Altenmünster 2012. Bogen består hovedsagelig af selvbiografiske noter. Et citat fra Hilmes: "Elisa von der Reckes selvbiografi beskriver endda den datidige konflikt mellem tilpasning og opofrelse på den ene side og selvbestemmelse og selvrealisering på den anden side.

I en dagbogsantegning fra 1825 føler Elisa sig bekræftet i den formodning: "at Cagliostro var en udsending for den på den tid underkendte Jesuitorden, som også fremmer den franske revolution" og hemmeligt inficerede prominente evangeliske, katolske repræsentanter (Zit. s. 30).

Catherina inviterer hende også til *St. Petersborg* og tildeler hende til en livslang pension. På dette tidspunkt befinder *Elisa* sig allerede på rejse i *Tyskland*, senere i *Schweiz* og *Italien*. Hun er en attraktiv kvinde, der hverken mangler beundrere eller højtstående friere. Men hun er fortsat skeptisk overfor det mandlige køn og vil ikke igen risikere sin uafhængighed. Alligevel er hun utroligt nysgerrig. I sin dagbog beretter hun i samme åndedrag i et foredrag om det sublime, det smukke og naturlige - og et besøg i et tugt- og galehus i *Celle*.

Elisa færdes nu i *Europas* og især *Tysklands* kulturelle elite på dette tidspunkt. I *Østpreussen* møder hun *Kant* og *Hamann*⁶, i *Berlin Nicolai*, *Mendelssohn* og det preussiske hof⁷, i *Hamburg Reimarus*,

⁶ De fleste er bekendt med at *Kant* var en kendt tysk filosof, men måske ikke at *Hamann* var det samme

⁷ De fleste ved at *Mendelssohn* var en berømt tysk komponist, men vel ikke at *Christoph Friedrich Nicolai* var en ikke særlig kendt tysk forfatter og forlægger

Maleri af Elisa, malet af Anton Graff i 1787

Goeze, *Claudius* og *Klopstock*⁸. Hun rejser rundt med *Herder* og *Schiller*, *Wieland* og *Gleim*⁹ og møder den berømte *Madame de Staél*. Både *Tischbein*, *Chodowiecki*, *Kügelgen* og *Anton Graff* maler hende, sidstnævnte flere gange. Et legemsstort portræt fra hans hånd hænger i *Alte Nationalgalerie* i

⁸ Hermann Samuel Reimarus, tysk filosof og forfatter; Johann Melchior Goeze, tysk teolog; Matthias Claudius og Friedrich Gottlieb Klopstock, tyske poeter

⁹ Johann Gottfried Herder, tysk filosof, poet og teolog; Christoph Martin Wieland og Johann Wilhelm Ludvig Gleim, tyske forfattere

Berlin (se billede herover).

Elisa mødte formentlig *Thorvaldsen* efter sin ankomst til *Rom* i november 1804. Lægen *Poul Scheel* anbefalede hende via *Georg Zoëga* til *Thorvaldsen*. Hun rejste i selskab med sin ven, digteren *Christoph August Tiedge*, og de opholdt sig i *Rom* 1804-1806, dog afbrudt af et ophold i *Napoli*, hvorfra de vendte tilbage medio november 1805.

Thorvaldsen udførte både en portrætbuste i almindelig stør-

relse i marmor A869 (se ovenfor), samt en kolossalbuste A852, af Elisa von der Recke. I arkivet på Thorvaldsens museum findes kun ét brev fra hende til ham (af 11.8.1810). Det omhandler forsendelsen af de nævnte buster og vidner om afsenderens store hengivenhed og beundring for Thorvaldsen. Busterne kan beundres i Thorvaldsenmuseet i København. Brevet gengives, oversat fra tysk nedenfor (side 1 i originalen ses på side 9):

Til Thorvaldsen

Carlsbad, d. 11. august 1810
De, kære Thorvaldsen, er blandt de få, jeg har den gode overbevisning

om, at adskillelse ikke fjerner Deres venner fra Deres hukommelse. Erindringen om de timer, vi har tilbragt sammen, lever i min sjæl gennem gode minder: Giv mig glæden ved at tro på Deres fortsatte venskab.

Sørger De for, at mine sidste kasser med de små marmorbuster, som De har deponeret, så hurtigt som muligt og så fordelagtigt som muligt sendes til mig, c/o Hr. købmand Wilhelm Buttstädt, Gotha¹⁰.

Ifølge et i dag fra fru v. Humboldt

¹⁰ Gotha er en by lidt syd for en linje mellem Kassel og Leipzig. Den har i dag ca. 50.000 indb.

modtaget brev, er de store marmorbuster allerede afsendt til Wilhelm Buttstädt i Gotha.

Samtidig skriver fru von Humboldt til mig, at De allerede har afsendt den femte kasse med de små buster. Jeg håber, at mine bøger, tegninger, graveringer og Reinhardts Landskab befinder sig i en af de fire afsendte kasser; brevet fra vores kære fru von Humboldt er lige så vagt i sin udtryksform som varigheden af hendes ophold i Rom; derfor skriver jeg endnu ikke til denne veninde, men henvender mig til Dem med anmodningen om, så hurtigt som muligt og under de mest fordelagtige forhold, at sende mig den hos Dem deponerede kasse.

Ah! Jeg ville hellere bo under Deres himmel end her, hvor min krop lider så meget under vejrets dårlige indflydelse. - I disse syge og triste timer bliver mit sind stadig opmuntret af minderne fra Rom som berigede min sjæl så meget. - Ofte vender mine tanker sig mod Deres værker og jeg sukker over at jeg ikke længere kan beundre Deres fremskridt nær ved Dem.

Min ven Tiedge lever, omend skrantende stadigvæk sammen med mig, Henriette er lykkeligt gift og mor to drenge. For nylig havde jeg fornøjelsen at være sammen med hende i 4 uger. - Tit og ofte flyver vores tanker til Dem i Rom. - Sulzer fortsætter med at fungere som en barmhjertig læge i sin omgangskreds. - Rösler er blevet familiefar i Dresden og gør ingen fremskridt som maler.

Som menneske og kunstner gjorde han fremskridt hvert eneste år; nu er Kaatz, som var miskendt af mange, over alle jordiske lidelser, og hans enke har den trøst at hans minde i Dresden er højt respekteret, og at hans efterladte kunstværker er efterspurgt.

Vores påskønnede Zoëgas død er

også et tab for mit hjerte og sind.
Giuntotardis erindringer hører til
et af mine smukke minder.
Jeg har ofte skrevet til min ven
Reinhard uden at blive belønnet
med et svar; I mellemtiden beder
jeg Dem hilse disse mine kraftkar-
le, Tiedge og Henriette..
Vil vi se hinanden igen i denne ver-
den?

Elisa von der Recke

Hun omgikkes også Goethe. En
besynderlig kvinde, skriver han
om hende. Han kan ikke stille me-
get op hende, men han værdsætter
hende, bl.a. for at imødekomme sin
Christiane¹¹ uden fordomme. Elisa
skriver for sin del om Christiane, at
hun aldrig har hørt hende sige ondt
om andre. Hun kunne godt forklare
at hun med sit fordringsløse, lyse
og helt naturlige sind altid kunne
have interesse for vores Goethe.¹²
Igen og igen mødes de i Carlsbad,
hvor Elisa regelmæssigt kvikker
sig op med mineralvand, tørster ef-
ter poetiske mænds sjæle og ellers
nyder den nyeste sociale sladder.
Hun er dog ikke bange for selv at
blive genstand for sladder.

I foråret 1798 hører hun om Casanovas alvor-
lige galdelidelse. Flere gange skriver hun til
ham fuld af medfølelse. Hun ville besøge ham
i Dux i Bøhmen og give ham flodkræbesuppe.
Men det går ikke godt for hende selv. Da hun
endelig meddeler ham om hendes ankomst,
skriver han lige så galant som ironisk til Divina
Elisa, at det nu er for sent til et møde, for i
mellemtiden er han selv blevet udstyret med
alle de gejstlige pas til den kommende him-
melske rejse, "Casanova morente". Faktisk dør
han to dage senere. (Det er stadig uklart, om
hun ville have talt med ham om sine livsminder
eller om hun vil påvirke ham til at omvende sig
fra at føre et så forvildet liv).

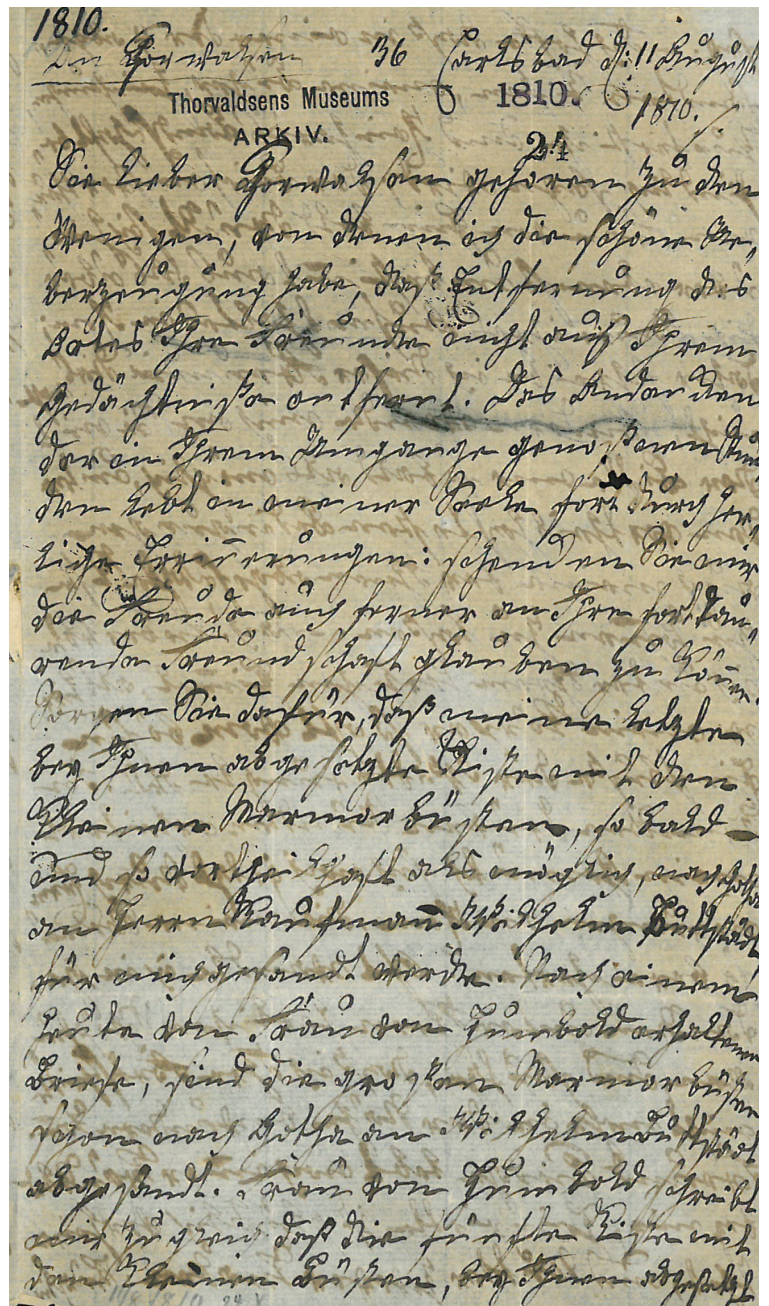
I næsten 30 år rejser hun og bor
sammen med huslæreren og sel-
skabsmanden Christoph August
Tiedge, en sværmerisk poet. De
dyrkede tilsyneladende ikke fri
kærlighed, som man selvfølgelig

Side 1 af ori-
ginal af brev
fra Elisa til
Thorvaldsen,
skrevet i
Carlsbad d. 11.
august 1810.

kunne have
mistanke
om, men et
dybt ånds-
slægtskab.
For hendes
vedkom-
mende er
det derimod
ret moder-
lige følelser
hun nærer
for den ver-
densfjerne,
sygelige
mand. Der
er noget
rørende
ved hvor-
dan denne
smukke og
kloge kvin-
de, der fær-
des i de hø-
jeste sociale
kredse i Ti-
edges hjem-
land, nærer
et livslangt
troskab. Han gengældte hendes tro-
skab med en konstant, entusiastisk
beundring, skriver Hachtmann i sin
biografi¹³.

Efter 1819 bor de begge i Dresden
hvor de har en salon. Gæsterne
omfatter også komponisten Carl-
Maria von Weber og forældrene til
digter Theodor Körner som hun er
gudmor til.

Den 13. april 1833 dør hun, og
bliver efter sit ønske lagt i den rå,
men blomsterdekorerede grav uden

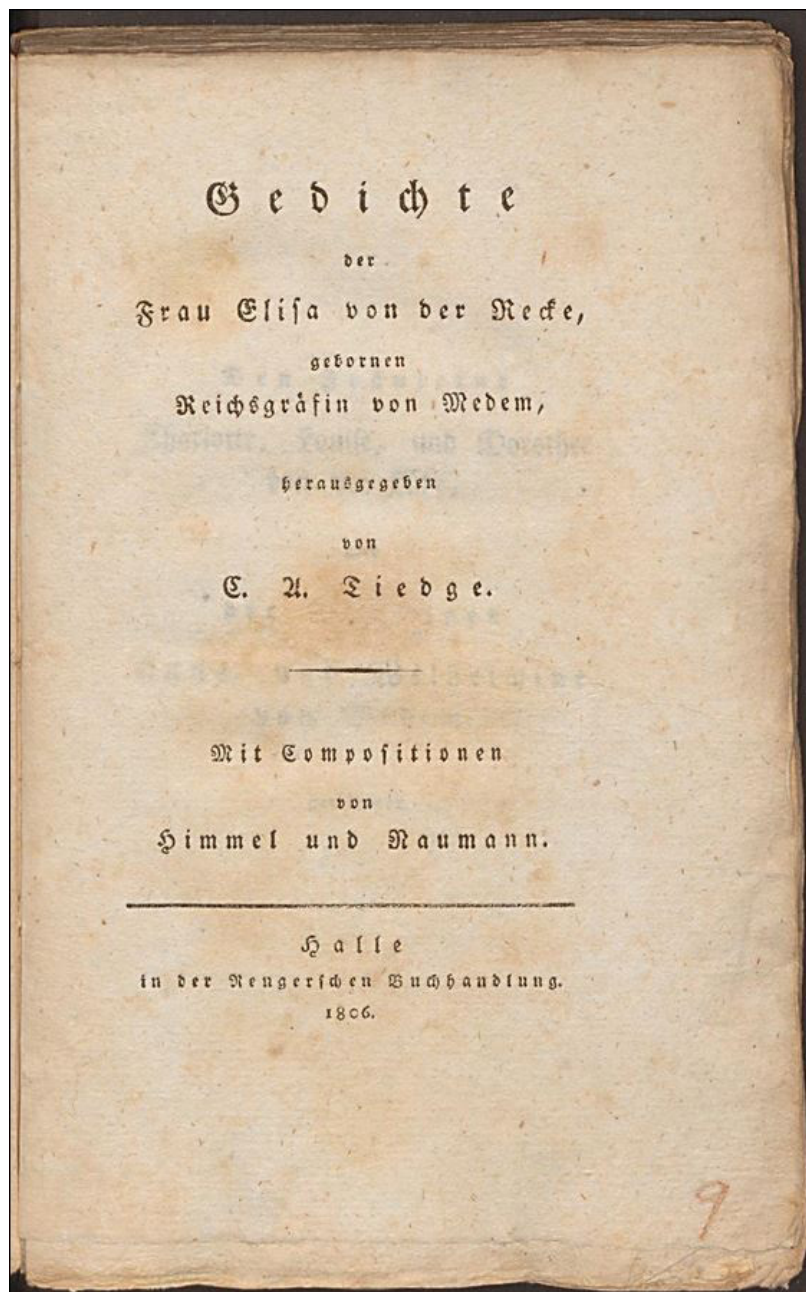
kiste. Hun mener det er en skam at
bruge træ; det er bedre at det kom-
mer de levende til gode. Tiedge
overlever hende med 8 år, og hun
har sørget for hans alderdom. Sam-
men hviler de nu på Inner Neustäd-
ter kirkegård, i Dresden

Forlæggeren, der udgav hendes
dagbøger i 1927, beskriver hende
som den vigtigste kvinde i perio-
den omkring 1800. Sandsynligvis
tænkte han med disse ord mere på
sin forretning - for det var næppe
på hende! Men hun var et fæno-
men: hendes majestætiske fremton-
ing og glansen i hendes lyse øjne
imponerede alle (Friedrich Parthey).

11 Christiane er Goethes hustru

12 Sigrd Damm, Christiane og Goethe,
Frankfurt a. M., 1998, s. 393 - Elisa om Go-
ethe: "Han er meget kedelig blandt damer"

13 Christoph August Tiedge. Mitteldeut-
sche Lebensbilder, 1930, V.Band, side 194

Det var mindre hendes poetiske talent end hendes sociale stilling og karakter, der kombinerede hendes usædvanlige energi og hendes usædvanlige godhed¹⁴. Hun kendte dem alle og var havde sin gang hos enhver der for tiden havde en rang og et kendt navn. I betragtning af hendes afsløring af Cagliostros meriter var hun i bogstavelig forstand en sandhedssøgende kvinde. Men også i den forstand at hun arbejdede utrætteligt for mere menneskelighed, for menneskerettigheder og frihed.

sit liv til følsomhedskulten, og det giver hun udtryk for i sine dagbøger, i breve og i samtaler med åndsbeslægtede. Fra en ung alder er hun en overbevist tilhænger af Pietismen: Sjælen er helbredt, da hun henvender sig til Gud i bøn, og ved at hun er elsket af Gud og derfor dydig. I løbet af sit liv har hun taget sig af 13 plejebørn - alle piger. Mange af hendes hellige sange blev optaget i det 1800-tallets salmebøger. Den første samling udgiver hun allerede i 1785 under titlen *Elisas åndelige digte*. Ovenfor ses titelbladet fra 1806 og et enkelt digt.

¹⁴ Allgemeine Deutsche Biographie, 1888, Bd. 27, S. 503

Wenn ich vor meinen Schöpfer trete,
und hier in heil'ger Einsamkeit
Zu ihm aus voller Seele bete:
Was fühl ich dann für Seligkeit!
Ganz werd ich Geist, und Alles flieht,
was mich zur Erde niederzieht.
O dann entbehre ich gern die Freuden,
wodurch die Welt der Flitterpracht
Die Menschen, die mich drum beneiden,
nur elend und zu Sklaven macht;
Ich fühle: Gott gefällig sein,
das, das ist wahre Freud allein.

Ja, dann entweichen alle Sorgen;
leicht wird das Leiden, das mich drückt;
Ich weiß es, nichts ist dem verborgen,
der in des Herzens Tiefen blickt.
Kein blindes Schicksal leitet mich,
des freue meine Seele sich.
Auch gibt Gebet und Kraft im Leiden,
erhöht zur Tugend unsern Geist
Und hilft uns Alles, Alles meiden,
was uns der Tugend sonst entreißt;
Nur müssen unsre Bitten rein,
und eines Christen würdig sein.

Samtidig hører hun hendes fraskilte mand **Georg Peter Magnus von der Recke** dør den 13. november 1795, et halvt år efter at han, som deputeret for *Neuenburg* og *Goldingen* sogne, modvilligt havde underskrevet det manifest hvori ridderskabet opsiges lenstiltik. Hun viede Kurland til Polen. Dermed er hertugdømmet *Kurland* officielt ophørt med at eksistere. Landet var allerede blevet afhængigt af Rusland, og nu ville det med Polens opløsning endelig blive en provins i det russiske kejserdømme.

Charlotte Elisabeth Constanze døde d. 13. april 1833 i *Dresden* i Kongeriget *Sachsen*. Hun fik udgivet en del bøger mens hun levede og nogle efter sin død. Også andre har udgivet bøger hvori hun optræder:

♥ *Nachricht von des berühmten Cagliostro Aufenthalte in Mittau, im Jahre 1779, und von dessen dortigen magischen Operationen. Berlin und Stettin 1787*

♥ *Etwas über des Herrn Oberhofpredigers*

Johann August Stark Vertheidigungs-schrift, nebst einigen andern nöthigen Erläuterungen. Berlin und Stettin 1788

♥ Elisens und Sophiens Gedichte. Berlin 1790

♥ Johann Lorenz Blessig (Hrsg.): Leben des Grafen Johann Friedrich von Medem nebst seinem Briefwechsel hauptsächlich mit der Frau Kammerherrinn von der Recke, seiner Schwester, 1792

♥ Über Naumann, den guten Menschen und großen Künstler, Artikel in Neuen Deutschen Merkur, 1803

♥ Gedichte der Frau Elisa von der Recke, gebornen Reichsgräfin von Medem. Halle 1806

♥ Hofrath Carl August Böttiger (Hrsg.): Tagebuch einer Reise, Nicolai, Berlin: 1815; Bind 1-4

♥ Anhang zu den Gedichten, Halle 1816

♥ Der Raub und die Rettung des letzten Königs Stanislaus von Polen, am 3. November 1771. In: Jahresverhandlungen der kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. Band 2, Mitau 1822, S. 379-384

♥ Familien-Scenen oder Entwicklungen auf dem Masquenballe, ca. 1794, published in 1826

♥ Gebete und religiöse Betrachtungen. Berlin 1826 Google

♥ Familien-Scenen, Leipzig 1826 EEVA Estland

Mange af disse bøger kan læses på

♥ Googles eBook-site: <https://books.google.dk/> (søg fx på (Elisa von der Recke): <https://www.google.com/search?tbm=bks&q=elisa+von+der+recke>

♥ Eller på Göttinger Digitalisierungszentrum, Statsuniversität Göttingen: <https://gdz.sub.uni-goettingen.de/> (søg på Recke)

♥ Eller på Lippische Landesbibliothek Theologische Bibliothek, Detmold: <http://s2w.hbz-nrw.de/llb>

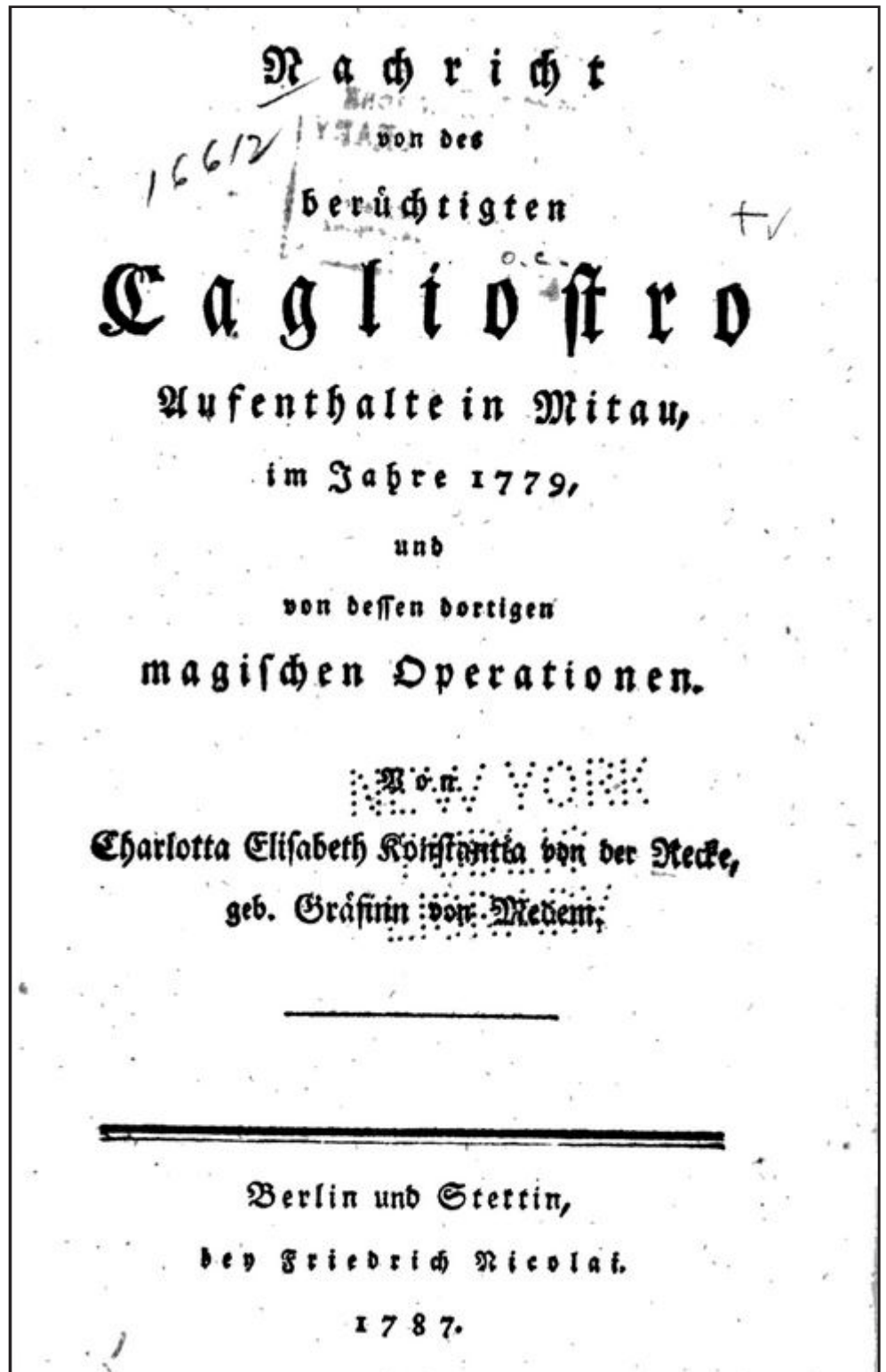
♥ Eller på det estiske University of Tartu: <http://dSPACE.ut.ee/>

♥ Eller på EEVA - EEVA: Digitale Textsammlung älterer Literatur Estlands: <https://utlib.ut.ee/eeva/index.php?lang=de&do=index>

♥ På https://de.wikisource.org/wiki/Elisa_von_der_Recke kan man få alle ovenstående henvisinger

Da Georg Peter Magnus von der Recke ikke havde nogen levende efterkommere, var det ikke ham der førte slægten videre. Den ære tilfaldt hans yngre broder der var gift to gange og fik 10 børn, heraf flere drenge der kunne videregive slægtsnavnet.

Desværre brændte Schloss Neuen-

burg ned til grunden i 1905 under den første russiske revolution, og man kan forestille sig at mange Recke'r flygtede til Tyskland – både under denne revolution og den næste, samt i forbindelse med Sovjetunionens besættelse af De Baltiske Stater. Det er desværre endnu ikke dokumenteret. ♥

